

אליעזר ריבלין
ירושלים

הרב ר' הלל ריבלין משקלוב

למלאות
מאה שנה לפטירתו

הגויים. זקני ירושלים מהדור הקודם היו מספרים עובדות נפלאות וטפרי סיות ממעשי רבי שמריה לוריא ביי-רושלים.

רבי שמריה לוריא חזר עם משפחתו לחוץ-לארץ אבל את קשריו עם הארץ לא נתק ותמך ביישוב ביד רחבה עד יום מותו בשנת תרכ"ז. צאצאיו, בית פינס ובית פרידמאן, עלו אחר-כך לארץ.

רבי משה מגיד משקלוב, בנו השני של רבי הלל, גשלה לירושלים בכבוד רב על-ידי כל מנהיגי העדה בשנת ת"ר ונהל בהצלחה את העדה, הש"כין שלום בין שתי הסיעות של "החצר" וה"חורבה", והיה מפורסם בחכמתו הגדולה ובצדקתו, ידיד נאמן להשר משה מונטיפיורי.

נכדי רבי הלל בירושלים התחתנו עם גדולי ירושלים ויקיריה. מלוקקו בנותיהם היו רבי נחום לעזוי משא-דיק, רבי שמואל סאלאנט, רבי זלמן ב"ר יעקב-ליב לעזוי, רב מבית קורפו, ליאון, אורנשטיין ועוד ועוד. מצאצאי רבי הלל בירושלים, שכבר הלכו לעולמם, היו רבים מבוני היישוב ומנהיגיו, ביניהם: רבי יוסף-יואל ריבלין, "סופר הכולל" משנת ת"ר עד תרכ"ו; רבי יוסף ריבלין, מוסד ומנהל וועד הכללי, שייסד את שכונת ירושלים מחוץ לחומה והמור-שבה הראשונה פתח תקוה; רבי אליהו-יהושע ריבלין, מייסד וגבאי בקור חולים בירושלים; רבי זלמן חיים ריבלין, מנהל "עץ-חיים"; רבי ראובן ריבלין, מנהל ומזכיר וועד הכללי; רבי יעקב אורנשטיין, ראש ישיבת "אהל משה"; חיה-ציפה (בת חנה ור"ש לוריא), שעלתה עם בעלה ר"מ פינס והיתה רבת-פעלים, מיסדת ועומדת בראש המוסד עזרת-נשים ומוסדות צדקה אחרים; רבי יצחק צבי ריבלין, מזכיר האגודות הראשונות ליישוב הארץ והפצת הדיבור העברי בארצנו, גואל אדמת "רמה", ובסוף ימיו רב בפרור זכרון משה בירושלים.

החלי-רע, ששמה אז שמות בארץ, ביום ט' סיון תקצ"ח, ונטמן במורד הר הזיתים על יד כפר השלוח ונר"שם זכרו בפנקס החברה קדישא בזו הלשון: "הרב המאור הגדול החכם השלם המופלא בתורה ויראה כבוד מו"ה הלל בהרב ר' בנימין מק"ק שקלוב, יצאה נשמתו בטהרה ביום ש"ק ט' סיון התקצ"ח ליצירה".

צאצאי רבי הלל הנמצאים בארץ הם רוב בני הריבלינים (חלק מהריבלינים בארץ — החבדי"ם — הם מצאצאי רבי אליהו-יוסף ריבלין מדריבין, שעלה גם הוא לארץ והיה ממיסדי היישוב בירושלים וחברו. הוא היה בן דודו של רבי הלל.) משפחת אורנשטיין, אייזנשטיין, ילין, בית יוסף בר"נ מיוחס, אפי-שטיין, לעזוי, פרוש, לבל, ליאון ואחרות.

ארבעה בנים גדולים ונכבדים היו לו לרבי הלל והם: רבי שלמה-זלמן ריבלין, רב ומנהיג בשקלוב הנודע בשם "רבי זלמן רבי הלל"ס", חיבר ספר "דברי שלמה" ומוזכר ברוב ענין בזכרונות הרב מזא"ה. רבי משה מגיד משקלוב, חיבר ספר "בית מדרש" והיה מנהיג בירושלים. רבי אביגדור ריבלין, ראב"ד קרייצבורג, והרב רבי אליהו ריבלין, שעלה יחד עם אביו לארץ-ישראל.

בנותיו היו: חנה אשת הגביר המפורסם רבי שמריה לוריא ממוה-ליב (הוריהם של משפחות רי"מ פינס, רבי דוד פרידמאן מקארלין-פינסק, בית ילין-מיוחס ועוד) גיטל אשת הרב יעקב-זבולון ב"ר יוסף ביחסקי מאשייעף (אבי בית אפשטיין, מאשייעף, ועוד) ועוד בנות אחדות, שלא נודעו לנו פרטיהן.

חשיבות מיוחדת היתה לעלייתו של רבי שמריה לוריא לארץ בשנת תקצ"ג, שבאה עקב עלייתו של רבי הלל חתנו. רבי שמריה לוריא היה מפורסם לשם ולתהלה בכל רחבי ארץ רוסיה והיו לו מהלכים בחצרות השלטונות ברוסיה ותוגרמה לרגלי עסקיו הגדולים. בכל מקום עמד בפרץ האומה כשתדלן ומציל לכלל ופרט. הוא עלה לארץ עם אשתו וילדיהם הקטנים ואמר להתיישב בארץ ולסחור בה. היו לפניו תכניות גדולות לבנין הארץ ויישובה, אבל הזמן בגד בו. המרידות שפשטו אז בארץ לרגלי תמורת השלטון מקושטה למצרים, שמו לאל את מחשבותיו ותכניותיו להתיישב בארץ ואת כל מרצו השקיע אז בפעולת הגנה על חייהם ורכושם של יהודי הארץ כנגד ההתנפלויות בימי החירום. השפעתו גדלה על המצביא "איברהים פחה" והלה הגן על היהודים בכל תוקף. אף נתן צו לגאולת ה"חורבה" בירושלים מידי

רבי הלל ריבלין משקלוב עלה לארץ בשנת תקע"ב יחד עם ה"עליה" של בני ליטה ה"פרושים", שעלתה במצוות הגר"א מווילנה ובראשות תלמידיו הגדולים. זוהי ה"עלייה הראשונה", שיסדה מחדש את יישוב האשכנזים בארץ-ישראל וממנה פינה ויסוד ליישוב, שנמשכו בניינו והתפתחותו בלי הפסק עד היום הזה.

רבי הלל היה ממשפחה רמה, מגזע היחס הגדול, גיין ונכד לגאוני ווילנה המפורסמים: רבי משה קרמר, רבי משה רבקה — בעל מאור הגולה — (ממנו שם המשפחה רבקה-ריבלין).

רבי אליהו חסיד ואחרים. אבי אביו של רבי הלל, רבי שלמה-זלמן ב"ר צבי ריבלס, היה ראש הקהילות של שקלוב ומדינות רייסין (1). אביו של רבי הלל, רבי בנימין משקלוב, היה בן דודו ומגדולי תלמידיו של הגר"א מווילנה. "על ידו נבנתה עיר שקלוב" (2) ונפלאות מספר פר עליו בסוף ספר "קריה נאמנה" לרש"י פין (לא אכל בשר ולא שתה חלב ויין ואף לחם לא אכל, כי אם ירקות ופירות, "תבר גזיזי דברדא ביומי דתלגא וטבל" וכו').

רבי בנימין התכונן אף הוא לעלות לארץ-ישראל יחד עם חבריו השקלוביים: רבי מנדל, רבי סעדיה ורבי ישראל (בעל "פאת השולחן") תלמידי הגר"א, אלא שהמות קדמו-הו בצאתו לארץ. (3)

רבי הלל היה כאביו גדול בתורה ובחסידות, אף הוא היה מבאי ביתו של הגר"א מווילנה. (4) זכה לשני שולחנות תורה וגדולה ונתברך בחכמה ובמידות תרומיות, עושר וכבוד, רוב נחת מבנים ובנות נינים ונכדים רבים, מצוינים ובעלי כשרונות.

עלייתו של רבי הלל בימים ההם היתה גבורה נפלאה. הנסיעה עצמה משקלוב לצפת וירושלים — בעגלות, אניות-מפרש, חמורים וגמלים — הייתה קשה לאין ערוך, ארוכה ומיגעת מאד וכרוכה בסכנות-נפשות ממש. ואף שהדרכים היו משובשות בגיית סות של מלחמות בעולם, מראש ידע רבי הלל כי נכונים לו עיניים ומרורות רבים מיסורי ארץ-ישראל אבל באהבתו לציון ובנאמנותו לצו הגר"א מווילנה לתלמידיו, התגבר על כל המעצורים. את יסורי ארץ-ישראל קבל באהבה, עזב עסקיו הגדולים, כבודו הגדול, מרבית בניו ובנותיו ומשפחה גדולה ונכבדה, ועלה ארצה עם אשתו הכבודה, "צפורה בת ר' וואלף רבי משה רבי יוז'לס משקלאב", בנו רבי אליהו, שתיים מבנותיו ואחדים מנכדיו. (4)

הוא היה בין המעטים בין העולים בימים ההם, שלא נשען על התמיכה של ה"כולל", לא נזקק ל"חלוקה" ואף נמנע ללוות ממנה בשעת דחק. הוא היה מתפרנס בשפע מהכנסות כספו שהביא אתו ומנכסיו שהשאיר אחריו בשקלוב, מכספו החזיק "מנין" בבית מדרשו בחצרו וכלכל את מתפלליו העניים בכספים, פחמים וספרים משלו ומנדבות משפחתו העשירה ברייסין.

זקני הדור הקודם, שהכירו את רבי הלל באחרית ימיו, תארוהו: איש גבה-קומה, בעל הדרת פנים, זקן ארוך יורד על פי מדותיו ומר-אהו כמראה איש אלקים. ספרו, שכל בני העדה בירושלים, גם הרבנים והזקנים, היו באים לקבל את ברכותיו של "הסבא רבי הלל הצדיק והחסידי".

כפי הנראה היה גם מו"צ לעדה משנת תקפ"ז — אחרי פטירתו של רבי מנדל משקלוב — עד יום פטירתו בשנת תקצ"ח.

ממכתבו של רבי הלל לחתנו רבי שמריה לוריא משנת תקצ"ה (5) אנו למדים ש"נתקנו על ידו בירושלים תיקונים נכבדים איסור והיתר שמנעו אכילת נבילות וטרפות וש"ד האסורים". הוא סבל יסורים רבים ממחלות ומיחושים, אבדן כספו, שהלוות לגויים והתדין עמהם ב"מחכמה" ללא תועלת, משם נראה, שהיה חלקו עם העמלים בהתרחבות היישוב על-ידי גאולת בתים וחצרות, דיבור על לבות בני משפחתו ברייסין, שיקנו גם הם חצרות "ברחוב רחוק מרחוב היהודים שבירושלים", משוגו שהיישוב ברחוב היהודים נצטפף והדיירים טובלים מחוסר מים וכו'.

רבי הלל נפטר בירושלים במגפת

- (1) תוספת ומלואים לפנקס מדינות ליטה, סימן צ"ח, "חורב", תשרי, תרצ"ז.
- (2) מדברי בני הגר"א בהקדמתם לביאורי הגר"א והמכתוב שהוא הכניס בשקלוב את שיטת הגר"א — ביחוד נגד הפלפול.
- (3) קריה נאמנה בסופו.
- (4) "עליות אליהו" הערה נ"ה.
- (5) נכדתו הבתולה דרייזא בת רבי אליהו נהרגה במפלת הרעש בצפת תקצ"ז. מאמר "הרוגי צפת ברעש תקצ"ז" ספר השנה לארץ-ישראל ב"ג.
- (6) המכתב היחיד, שנשאר ממנו לפליטה ונתפרסם על ידו ב"ציון" ד.
- (7) תולדתו בפרטות הובא ב"כתב מנוי" בלוח ארץ-ישראל, לוגן, תרע"ה—תרע"ו.